

KCPE 2007

Muda: Dakika 40

**KISWAHILI
SEHEMU YA PILI:
INSHA**

NAMBA YAKO YA MTHANI		
JINA LAKO		
JINA LA SHULE YAKO		

SOMA MAAGIZO HAYA KWA MAKINI

- Kwenye nafasi zilizochwa hapo juu andika Namba Yako kamili ya mthani, Jina lako na Jina la Shule yako.
- Sasa fungua karatasi hii, soma kichwa cha insha kwa makini na uandike insha yako kwenye nafasi uliyoachiwa.

mepewa dakika 40 kuandika insha yako.

andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu juu ya kichwa kifuaracho:

mfiki yako amehamishwa na kujiunga na shule nyingine. Mwandikie barua ukimwlezea maendeleo yako tangu mlipoachana.

KCPE 2007

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA: LUGHA

Maswali 1 mpaka 15.

Muda: Saa 1 dakika 40

Soma vifungu vifuatavyo. Vina nafasi 1 mpaka 15. Kwa kila nafasi umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaale zaidi kati ya yale uliyopewa.

Kilimo ni sekta muhimu 1 Baada ya mimea kuchipuka, mkulima hana budi 2 ili kuikinga dhidi ya magugu na vimelea vingine ambavyo 3 vikawa hatari kwa mimea. 4 pia huendelezwa katika sehemu nyingine. Wanyama hawa huogeshwa ndani ya 5 ili kuwaua wadudu waharibifu. Kilimo kikiendelezwa sehemu za mashambani tutapunguza 6 mijini wa watu wanaotafuta kazi. Vijana wanaokipuza kilimo watiwe 7 kuzistawisha sehemu zao.

1. A. kati ya nchi B. katika nchini C. katika nchi D. kati ya nchini
2. A. kuipogoa B. kuipalilia C. kuipura D. kuipulizia
3. A. huja B. vimekuja C. vimeenda D. huenda
4. A. Ufugaji B. Ufungaji C. Uwekaji D. Uwekezaji
5. A. vidimbwi B. majosho C. mito D. maziwa
6. A. uhamaji B. uhamishaji C. uhamishwaji D. uhamiaji
7. A. hima B. hamnazo C. shime D. kapun

Msichana alikuwa amechoshwa na vitimbi vya kasri 8 shangazi yake ambaye alikuwa amemtoa kijijini kuja kumpeleka shule. 9 alikuwa na nia ya kumfanya 10. Hakujuua amlaumu shangazi yake huyu. 11 majaliwa 12 wazazi wake na kumwacha yatima. Alikumbuka jinsi 13 na matumaini ya kusoma kwa bidii ili kuiokoa jamii 14 kutokana na umaskini 15 hali zao.

8. A. la B. ya C. mwa D. kwa
9. A. Naam B. Ndio C. Maadamu D. Kumbe
10. A. kitwana B. kijakazi C. kuli D. kaimu
11. A. ila B. wala C. au D. lau
12. A. aliyewachukua B. aliwachukua C. yaliwachukua D. yaliyowachukua
13. A. alivyokuwa B. aliyekuwa C. aliyokuwa D. alipokuwa
14. A. zake B. wake C. yake D. lake
15. A. uliozorotesha B. uliozorotesha C. uliozorotesha D. uliozorotesha

Kutoka swali la 16 mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

16. Ni tashbihi ipi inayoafikiana na maelezo:
"Kutokeza na kuendelea vizuri kwa haraka?"
A. Chipuka kama majani
B. Chanua kama waridi
C. Chanua kama mgomba
D. Chipuka kama uyoga
17. Kitenzi nawa katika kauli ya kutendesha ni:
A. pawika
B. nawia
C. navya
D. nawishwa
18. Chagua wingi wa:
Baharia huyu hodari ni mgeni huku kwangu.
A. Baharia hawa hodari ni wageni huku kwetu.
B. Mabaharia hawa hodari ni wageni huku kwetu.
C. Mabaharia hawa hodari ni wageni huku kwangu.
D. Baharia hawa hodari ni wageni huku kwangu.
19. Chagua maneno ambayo yote ni vihisishi.
A. Ala, Ee, Wee, Lo
B. Vile, Lo, Simile, Mashalla
C. Jamani, Huree, Ingawa, Isipokuwa
D. Vyema, Ila, Inshalla, Aaa
20. Chagua sentensi iliyo na kivumishi cha sifa.
A. Mwanafunzi ameandika insha nyingine.
B. Daktari amewatibu wagonjwa watafu.
C. Mpishi amepika chakula kibichi.
D. Mtoto yule anaweza kukimbia.
21. Chagua jibu ambalo ni nomino ya dhahania.
A. Wayo
B. Umati
C. Mate
D. Wema
22. Salamu "Alamsiki" hujibi waje?
A. Bi nuru
B. Subahalkheri
C. Salama
D. Masalkheri
23. Chagua usemi halisi wa:
Mwalimu aliwauliza kama wangeandika insha siku hiyo jioni.
A. "Mtaandika insha kesho jioni?"
Mwalimu aliwauliza.
B. "Kesho jioni mngeandika insha?"
Mwalimu aliwauliza.
C. "Mtaandika insha leo jioni?"
Mwalimu aliwauliza.
D. "Leo jioni mngeandika insha?"
Mwalimu aliwauliza.
24. Jina wanaloitana ndugu wa kike na wa kiume ni
A. somo
B. umbu
C. mnuna
D. kaka
25. Chagua viotezi katika sentensi:
Alisimama wima na kumwita kwa sauti
A. Alisimama, kumwita
B. na, kumwita
C. wima, kwa sauti
D. kumwita, sauti
26. Tegua kitendawili
Baba akipiga mbizi huibuka na ndevu nyeupe.
A. Muwa
B. Kinu
C. Mbegu
D. Mwiko
27. Pesa za ziada anazolipwa mkopeshaji ni:
A. riba
B. ada
C. mshahara
D. ridhaa
28. Maana ya methali:
"Ganda la muwa la jana chungu kaona kivuno" ni:
A. Jambo ambalo unaliona rahisi kvako kwa mwenzako huenda likawa gumu.
B. Haifai kudharau kitu chako duni kwa kutamani cha mwenzako.
C. Haifai kuwadharau watu waliokusaidia hapo awali, huenda ukawahitaji baadaye.
D. Kitu unachokiona duni kwako, huenda kikawa na manufaa kwa mtu mwingine.
29. Jaza pengo kwa kiunganishi kifaacho.
Nitakusaidia _____ utahitaji msaada wangu.
A. lakini
B. ingawa
C. iwapo
D. japo
30. Mtu anayehama nchi yake na kununua ardhi na kuishi nchi nyingine ni:
A. mkimbizi
B. mlowezi
C. mtoro
D. msaliti

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali 31 - 40.

Nilizaliwa na kulelewa katika familia iliyotajika. Baba yangu Mlajasho alikuwa tajiri wa mali na moyo. Mimi na ndugu yangu mdogo hatukujua maana ya uhitaji kwani baba alitukidhia mahitaji yetu yote. Nyumbani mwetu kila siku mlishiba na kutapika watu wa kila sampuli waliokuja kulilia hali kwa baba. Baba aliwasabilia kwa mngi. Kuna waliopewa ruzuku mbalimbali za vyakula, kuna waliopewa vibarua mashambani na waliofanya kazi pale nyumbani. Almuradi kila mwana kijiji alifaidika kutokana na mkono wazi wa baba. Ndugu yangu mdogo hakuisha kuwabughudhi waja hawa na kuwaita waegemea nundu.

Siku zilisonga na kupita kama maji ya mto, hata nikajipata katika shule ya msingi. Niliyakumbatia masomo yangu kwa hamu kubwa. Sikuwa na wakati wa kufanya ajizi, kwani baba, pamoja na pato lake nono, hakuwahi kudekeza hisia za ugoigoi. Nasi ilibidi tufuate nyayo zake; kwani mwana akibebwa hutazama kisogo cha nina. Nilifanya mtihani wangu wa darasa la nane na kuvuna nilichopanda. Asubuhi baada ya kutangazwa kwa matokeo ya mtihani huo, niliamshwa na sauti ya, "pongezi mwanangu," kutoka kwa baba. Baba alikuwa amebeba gazeti la siku hiyo, usoni amevaa tabasamu kubwa. Sikuamini maneno yake. Nilimnyang'anya gazeti na ikawa kweli mwenye macho haambiwi tazama. Nilikuwa mwanafunzi bora nchini. Nilijiunga na shule mojawapo ya kitaifa.

Siku nilipokivuka kizingiti cha lango la shule ya kitaifa ya Tindi ndipo maisha yangu valipoanza kuingia ufa. Nilikutana na Tamasha, mwanafunzi mchangamfu na mcheshi. Alijitambulisha kuwa alisomea shule iliyokuwa jirani na ile yangu ya msingi. Urafiki shakiki ukazaliwa kati yake nami. Tukawa daima tunaandamana. Hayo hayakunitia shaka, kwani Tamasha alinihimiza kila mara nitie bidii masomoni. Hata hivyo, siku zilivyosonga ndivyo tabia yake halisi ilivyonibainikia.

Jioni moja Tamasha alikuja chumbani mwangu akiwa amebeba unga aliouita dawa ya homa. Aliniambia nijaribu kutibu homa ambayo ilikuwa imenikaba kwa siku ayami. Nami, kwa kutotaka kumvunja rafiki yangu, nikachukua unga huo na kuutia kinywani; ingawa kwa kweli mwalimu wetu alikuwa ametuonya dhidi ya kutumia dawa zozote bila maelekezo ya daktari. Unga huu haukutibu homa yangu, ila ulinipa utulivu mkubwa wa akili, utulivu ambaeo sikuwa nimewahi kuushuhudia maishani.

Tamasha alifika chumbani mwangu usiku kunjulia hali. Alinipata nimejituliza juu ya kitanda changu. Alinisalimu na kukenea kama aliyetarajia jawabu fulani kutoka kwangu. Nilimweleza hali yangu naye akaniambia kuwa hivyo ndivyo dawa hiyo. Nyavyo kazi; kwamba amekuwa akiitumia kwa muda, hata nyakati za mtihani; naye hupata nguvu za kukabiliana na majaba; yote. Alinielekeza kwa Mzee Kamaliza ambaye ndiye aliyekuwa akimuuzia unga huo. Kuanzia siku hiyo nikawa mteja mwaminifu wa Kamaliza. Nilitumia unga huu bila fikira nikidhani kuwa ilikuwa dawa ya homa tu! Sikujua ilikuwa dawa ya kulevya; na Tamasha alikuwa mraibu sugu wa dawa hiyo na nyingine nyingi! "Uzuri wake huu ni wa mkakasi tu?" Nilijiuliza. "Laiti ningalijua". Hata hivyo maswali yote haya hayakuwa na faida tena. Nilikuwa tayari nimezama katika tatizo sugu la matumizi ya dawa za kulevya.

Nilijisuta moyoni kwa matumizi ya dawa za kulevya ambayo yalielekea kuyagongesha mwamba maisha yangu shuleni. Hata hivyo, haikuwa rahisi kuacha kwani nilichelea kuitwa limbukeni na wenzangu. Matokeo ya haya yote yakawa kuzorota kwa masomo yangu. Walimu hawakuchelewa kuona mabadiliko yalivyokumba. Walijaribu kunishauri na kutaka kujua kilichokuwa kikinisumbua. Walipoona kwamba hali yangu haibadiliki na kwamba nimeshindwa kuwaambia tatizo langu, walimjulisha mwalimu mkuu ambaye hakukawia kumwita baba.

Mazungumzo kati ya baba na mwalimu mkuu yalinitia fadhaa kubwa kwani sikutaka kuwaambia nilitumia dawa za kulevya; ingawa kwa kweli mwalimu mkuu alishuku. Walijaribu kunishika sikio kuhusiana na tabia hii yangu; lakini tangu lini sikio la kufa likasikia dawa? Niliendelea na uraibu wangu hadi siku nilipofunzwa na ulimwengu baada ya kufumanikiwa na naibu wa mkuu wa shule mjini nikipiga maji. Nilipewa adhabu niliyotarajia. Nilijipata nyumbani kwa muda wa mwezi mzima, nikiuguza vidonda vya moyo na akili. Kijiji kizima kilijua nimefukuzwa shule kwa sababu ya matumizi ya dawa za kulevya. Sikuwa na pa kuutia uso wangu. Hata hivyo hili lilikuwa funzo kubwa kwangu.

Mama yangu aliweza kunipa nasaha na kunishauri niache kutumia dawa hizo. Mara hii, maneno aliyoniambia yalikuwa na maana. Niliyasikiliza kwa makini. Hata baba alipopata barua kumwarifu aniregeshe shule, nilikuwa tayari kurudi na kuyaanza maisha upya. Nilikuwa nimeamua kujiunga na chama cha vijana wanaopigana na matumizi mabaya ya dawa shuleni.

31. Mambo yanayoonyesha kuwa Mlajasho alikuwa tajiri wa mali na moyo ni:
- Kukidhi mahitaji ya wana, watu kumlilia hali.
 - Kukidhi mahitaji ya wana, kuwapa watu riziki.
 - Kukidhi mahitaji ya wana, kumkanya mwanawe.
 - Kukidhi mahitaji ya wana, watu kumfuata kwake.
32. "Ndugu yangu mdogo hakuisha kuwabughudhi waja hawa na kuwaita waegemea nundu", inaonyesha kuwa ndugu mdogo alikuwa
- mwenye uzushi
 - mwenye kujisifu
 - mwenye mapuuzaa
 - mwenye uchoyo
33. Msimulizi alisoma kwa hamu kwa kuwa
- alipenda masomo yake
 - baba yake alikuwa mkali
 - baba yake alikuwa mwenye bidii
 - alitaka kufuata nyayo za ndugu yake.
34. Kifungu "ndipo maisha yangu valipoanza kuingia ufa" kinamaanisha:
- maisha ya msimulizi yalianza kupata matatizo
 - maisha ya msimulizi yaliporomoka.
 - maisha ya msimulizi yalianza kubadilika
 - maisha ya msimulizi yaliharibika
35. Msimulizi hakutaka kuacha "unga" kwa sababu:
- alikuwa amezoea uraibu wa Kamaliza
 - hakutaka kumuudhi Tamasha
 - alichelea kuondolewa kundini na wenzake
 - alichelea kudunishwa na wenzake.
36. Mambo yanayoonyesha kuwa kifungu hiki kinapinga matumizi ya dawa za kulevya ni:
- msimulizi kufukuzwa shule, msimulizi kujiunga na wanaopinga matumizi mabaya ya dawa shuleni.
 - walimu kumshauri msimulizi, mama pamoja na mwalimu mkuu kumwonya msimulizi shuleni.
 - Kamaliza kuacha kuuza dawa, mama kumshauri msimulizi.
 - walimu kugundua tatizo la msimulizi, msimulizi kuaibika shuleni.
37. Kulingana na kifungu hiki, jamii inakabiliana na tatizo la matumizi mabaya ya dawa kwa:
- kuwapeleka watoto shuleni, matajiri kuwasaidia watu
 - ushirikiano kati ya wazazi na walimu, kuwajibika kwa vijana
 - ushirikiano kati ya wazazi na walimu, kuaibika kwa vijana
 - wazazi kwenda shuleni wanapoitwa, kuwajibika kwa vijana
38. Methali ambayo haifai kujumlisha ujumbe wa taarifa hii ni:
- nazi mbovu harabu ya nzima
 - mcheza tope humrukia
 - mwegemea nundu haachi kunona
 - mchovya asali hachovyvi mara moja
39. "Uzuri wake huu ni wa mkakasi tu?" ina maana Tamasha:
- alikuwa mcheshi
 - alikuwa mnafiki
 - hakuweza kuaminika
 - hakuweza kutegemewa
40. Msimulizi alikuwa "nikio la kufa" kwa sababu:
- hakupona homa baada ya kutumia unga
 - hakuacha uraibu wake baada ya kuonywa na baba na mwalimu
 - alifamaniwa na naibu wa mwalimu mkuu akipiga maji
 - alipata adhabu aliyotarajia baada ya kupiga maji

Soma taarifa hii kisha ujibu maswali 41 mpaka 50.

Mafunzo ya kuimarisha maadili katika jamii ni muhimu. Kinyume na hapo awali, sasa maadili ya jamii zetu yanazoroteka kwa kasi sana kiasi cha kushangaza. Mwingiliano mwingi kati ya mataifa ya Kiafrika na ya kigeni unaweza kuleta upungufu wa maadili. Watu wengi hufikiria kuwa upotovu wa maadili ndio ustaarabu ufaao. Kusifu na kuziiga nyendo mbaya huchangia upalilizi wa uozo wa tabia. Hali hii inaweza kuzifuja nchi hizi.

Ni dhahiri shahiri kuwa umaskini wa nchi umewafanya vijana kwa wazee kutamani na kuzitafuta njia za mkato za kujitajirisha. Kwa kuingiwa na tamaa nyingi, wao huanzisha miradi ya kifisadi. Watu hao hufanya juu chini kutafuta mianya ya kujipenyezea fedha. Wao hufanya haya bila ya kujali madhara yanayoletwa na hizo pilkapilka zao. Hongo huzidi kuendelezwa ili kuficha hizo njama ambazo huwa hatari kwa usalama wa nchi na watu wake.

Tamaa ikitihiri mpaka, bongo za fisadi hao hazituli bali huenda kwa haraka isiyomithilika. Watu hujikweza wakitaka kuwafikia na kuwapita waliowatangulia kiuchumi. Mathalani, watu ambao hivi majuzi walionekana hoi ama watu wa kawaida, ghafla huonekana watu wa kuishi kitajiri huku wakijijengea majumba ya ghorofa katika mitaa ya kifahari. Kama hali hiyo ingeletwa na kushukiwa na nyota ya jaha, tungeelewa. Lakini kama utajiri huo unatokana na kufurisha mifuko kwa kuleta shoti ofisini, wakitumia wizi wa kalamu au kula mfungula, itabidi utiliwe shaka na kulaaniwa. Vijana ambao ndio wajenzi wa taifa wa leo na kesho wanapaswa kuvipuuza vitendo hivyo kwa sababu vinadhaliisha utu wa jamii.

Serikali nyingi za Kiafrika hutafuta mikakati ya kukabiliana na ufisadi ili ziimarisha maadili. Mojawapo ya hiyo mikakati ni hatua ya serikali ya kuwahimiza wananchi kujaza fomu kuonyesha jumla ya rasilimali zao. Hata hivyo, wahusika katika ufisadi hutafuta vizingiti vya kuziua juhudi hizo za serikali.

Ni bayana kuwa mtu hawezi kushindana na mkono mrefu wa serikali. Juhudi za kukomesha vituko vya ufisadi zimeanza kuzaa matunda. Tayari vielelezo vya kupambana na ufisadi vimeanza kujidhihirisha vyenyewe. Hivi majuzi vituko vya kujenga nyumba hafifu hapa uchini vilifuatiliwa unyonyo na wahusika kufunguliwa mashaka; hasa baada ya watu kupoteza maisha yao na wengine kulemazwa walipoangukiwa na nyumba hizo. Kwa mfano, watu waliotsi kuwa watajenga ghorofa tatu, walibadili nia na kujenga ghorofa zaidi. Walifanya hivyo baada ya kupata vibali vya pembe za chaki. Isitoshe, kwa kutaka kutajirika haraka walinunua na kuvitumia vifaa duni kinyume na kanuni za uhandisi. Mambo kama haya hujitokeza katika nchi nyingi barani Afrika. Nchi hizi sasa zimeamka na kukaza kamba katika kuupinga ufisadi huu.

Ikumbukwe kuwa ufisadi unaotokana na ukosefu wa maadili ni hatari kubwa kwa nchi yoyote ile. Mienendo kama hii hufuja nchi husika. Ni vyema kuepuka tabia hizi kama mtu aepukavyo ugonjwa wa kuambukiza.

41. Nchi zetu zinazidi kuharibiwa na:
- kufuata ustaarabu wa kigeni na kupuuza maadili
 - wananchi wapendao maadili ya mataifa yao
 - vijana wanaoigiza maadili ya faayo
 - kutoelewa vizuri maana ya maadili
42. Chagua maelezo yaliyo sawa kulingana na aya ya pili.
- Njama za ufisadi zinaitolea nchi matatizo.
 - Usalama wa nchi hautegemei pilkapilka za fisadi.
 - Maskini wote wanatafuta njama za kujitajirisha kifikisadi.
 - Njia za mkato zatajirisha nchi upesi.
43. Ushahidi kuwa ufisadi upo ni:
- kuwapo na kuziiga nyendo za kigeni
 - kupatikana kwa haraka kwa mambo ya kifahari
 - kujenga majumba makubwa na ya kifahari katika mitaa bora
 - kuonekana kwa mabadiliko ya ghafla kiuchumi kwa waliotajika
44. Utajiri unaitiliwa shaka ni ule:
- wa kuigwa na watu wote
 - usio na wizi wa kalamu
 - wa njama za uharibifu
 - upendwao na vijana nchini
45. Kushukiwa na nyota ya jaha ni sawa na:
- mchezo wa bahati nasibu
 - kupewa zawadi kwa kushinda
 - kupeta kwa haraka
 - kubahatika kihalali
46. Kulingana na taarifa hii, mawazo ya fisadi:
- yanaimarisha nchi kiuchumi kwa kutajirika
 - hayazingatii utamaduni wa wote
 - hutaifuta njia mbalimbali za kujitajirisha
 - yanatamani maadili ya watangulizi wao
47. Upatilizaji wa uozo wa tabia huendelezwa kwa:
- kupenda na kuzifuata tabia za kifisadi
 - kufikiria tu juu ya upotovu wa maadili
 - kusifu na kuzifuata nyendo zote za kigeni
 - mwingiliano wa binadamu katika ustaarabu
48. Madhara makuu yanayoweza kupata jamii ya kifungu ni:
- vijana kuupenda na kuuiga utamaduni wa kigeni
 - umaskini mkubwa unaorudisha nchi nyuma kiuchumi
 - watu kuingilia njama za kifisadi kwa kutaka kutajirika
 - maangamizi yanayoletwa na watu wenye njama za kifisadi
49. Mwandishi wa taarifa hii ana msimamo kuwa:
- ustaarabu wote wa kigeni unapotosha maadili
 - maadili yatafaulishwa na vijana na serikali husika
 - ugaji wa nyendo za kigeni unapaswa kuzuiwa
 - ujenzi wa ghorofa duni na njama za kifisadi zimezidi

50. Kifungu hiki kinaweza kufupishwa kwa kutumia methali:
- mwacha mila ni mtumwa
 - mila nawe hafi nawe ila mzaliwa nawe
 - tamaa mbele mauti nyuma
 - vyote ving'avyo si dhahabu

